

■ COLUMNA

Davart la surregiunalitad – u in chanaster plain dumondas

DA BENEDETTO VIGNE

Dacurt ha Jost Falett animà en questa columna la Rumantschia dad esser pli averta envers la lingua unifitgada. In appel ch'ins po applitgar er en la discussiun actuala davart ils meds da massa. En connex cun ina retschertga che la Lia Rumantscha ha fatg questa primavaira pertugond ideas e giavischs medials han ins pudì udir vuschs che conferman e cementeschan il status quo: Surmeir ed Engiadina na vulan savair nagut da La Quotidiana, en la retschertga sezza s'hai perfin svelà che las singulas vals han magari dapli interess per fatgs naziunals ed internaziunals che per chaussas che capitane en las autras vals rumantschas. Pia nagut cun l'identitad surregiunala!

En il cas da La Quotidiana pudess ins tutina far in «gedankenspiel», in giu da patratgs: Tge fissche La Quotidiana cumpariss cun ina fatscha dal tut surmirana, las emprimas sis paginas pli u main tut en Surmiran? Quant plaschair avess la Surselva vi d'in tal fatg? E duvrass Surmeir lura anc ina Pagina da Surmeir? Fact è che La Quotidiana è ina gasetta quasi dal tut sursilvana (ils commentaris redacziunals discurren per sasez) cun agiuntas sutsilvanas, surmi-

sums? Nua è restà il spiert da las Scuntradadas dals onns '80? Gida il moviment Pro idioms – tut respect a las bregias da tgirar ils singuls idioms! – cun sia militanza dirigida da l'umbli propi a promover l'unitad e la surregiunalitad en la Rumantschia?

ranas e ladinias vi en il davos da la gasetta. Per la pu-pragnada dal sentiment regiunal respectiv n'è quai franc betg optimal. Èn quai vegnidas «giugadas tras» tut las opziuns pussaivlas? Dessi magari er anc autras modas dad endisar e guadagnar il lectur, la lectura? E co savess ins promover il sentiment da surregiunalitad? Duvrain nus insumma in tal sentiment?

Vinavant cun las dumondas: Pertge funcziuna la surregiunalitad en la diaspora rumantscha, tar la URB, tar la GiuRu, tar la Quarta Lingua? Pertge funcziuna ella en la Chasa da medias a Cuir, respectiv tar RTR (e là per consequenza er sin las undas da radio, televisiun ed online)? Pertge funcziuna ella als Dis da litteratura a Domat? Pertge funcziuna ella sin ils palcs da las festas da chant?

E pertge na funcziuna ella la betg tar la lectura quotidiana entaifer las vals? N'ha la Lia Rumantscha magari betg fatg ses pen-

sums? Nua è restà il spiert da las Scuntradadas dals onns '80? Gida il moviment Pro idioms – tut respect a las bregias da tgirar ils singuls idioms! – cun sia militanza dirigida da l'umbli propi a promover l'unitad e la surregiunalitad en la Rumantschia?

U – dumonda anc pli provocanta – survalutain nus magari il territori da tschep per il mantegniment da la lingua rumantscha? Ed è l'uschenumnà maini dal pievel adina sacrosanct? Tut dumondas che nus dastgain far en in mument che mobilitad, turissem, migraziun, medialisaziun, digitalisaziun, economia, globalisaziun han in tal impact sin la lingua da mintgadi.

Turnond al chavazzin «avertadad»: En la situaziun actuala zunt alarmanta da la Rumantschia – en temps nua che giuvens Sursilvans discurren betg mo da «far cun», ma er gia da «prender ver» las chaussas – astg'ins e ston ins pre-tender dapli avertadad dad in e mintgina, saja quai en la Bassa u en las Vals, e quai en dumondas da lingua, da cultura u apunta da medias: la surregiunalitad rumantscha sto vegnir tgirada e promovida – in pensum, gea, in «must» da scriver sin las bandieras da 100 onns Lia Rumantscha, da quest liom che duess funcziunar betg mo ils dis da festas.